

LIBRI II. SECTIO II. CAPVT II.

DE

Bezoardicis primi generis.

SED VIVIS HIFCE IAM IUDICIUM FERRE POTERIMUS DE BEZOARDICIS accuratius, generalibus & specialibus. Contraria enim iuxta se posita elucescunt magis. Vt itaque venena sunt non vna, sed diuersa; ita quoque non vno nomine veniunt iisdem opposita. Generali notione dicuntur alexipharmaca, alexiteria, latine *αμιγνέτα*, (quæ vox hodie de externis appensis fere usurpatur) ab amolienda, i. e. submouendo, depellendo, eo quod venenis resistunt: item *bezoardica*, ex eo haud dubie, quod lapidem bezoar putarint omnibus venenis resistere, modo sit ganginus. Atque sic eleganter & vstatius hodie dicuntur. Si specialius ea consideremus, prout a Veteribus denominata fuerit, diuisa sunt etiam quoad nomina hinc, ratione obiecti potissimum, i. e. veneni, in quod agunt, teste Galeno 6. Epid. Comment. lib. 1. s. & alibi. Cum enim venena vel ab animalibus, vel ex vegetabilibus, mineralibusve proficiantur (pharmaca vocant) ita remedia iis resistentia duplicis quoque generis esse scribit idem. Alia quæ venenatarum morsus, ictus aut venena sanant; alia quæ deleteriis pharmacis medentur. Illa *alexiteria*, *ἀμιγνέτα*, arcere, depellere, propulsare, item *opitulari*, καὶ τὸν ἰσχυρὸν, a feris vel belluis, nominantur. Hinc & simpliciter *θηριακὰ φάρμακα*, seu theriaca, proprie dicuntur, quæ moribus animalium debeat. Dicta enim est theriaca partim ab effectu, eo quod serpentum moribus maxime faceret, partim ab ingrediente carne viperina. Hæc alexipharmaca, *ἀμιγνέτα καὶ τὸ φάρμακον*, quod lethalibus medentur morbis. Exemplo sit iam dicta theriaca, quæ cum primario moribus animalium in ictis debeat, non protinus contra omnia & singula venena potest adhiberi alia, frustra aduersus vegetabilia, mineralia,

neralia, & plura quoque animalia. Vtraque aliter terminis dicitur, *nir* etiam alexitica, item antidota, licet hæc quoque de internis tantum prædicentur magis.

Nos generalia illa iam vocabimus, vtiturq; nomine BEZOARDICA, tanquam communia magis & vniuersalia; hæc scilicet malignitati ex dissolutione humorum vitalium, minori vel maiori, quam venena intentant, exurgenti debita cor defendunt, *neg* *an*, consistentiam ac motum sanguinis contra venena, in vigore suo afferunt. Monuit enim iam ipse *Celsus* de *simp. med. dir. facult. c. 18.* nihil interesse, an alexiteria, an alexipharmaca remedia venenis, opem ferentia appellemus, quod scilicet in vnum demum eundemque finem funestum illa conspirent. Antidota vero specialissime notant, quæ his vel illis speciatim & in indiuiduo moris venenis, quæ ad illam qualitatem, qua particulariter noxia sunt, in corpus illata, aduersantur, vt *Scio* *Sato*, *cantharidibus*, & similibus, de quibus in seq. *plod* *dis* *sup* *offen* *eb* *ulu*. Cum vero ex dictis clarum sit, bezoardica hæc respicere potissimum venenum animale, in motu fermentatiuo & destructiui consistens, adeoque conuenire, v.g. ad morbos malignos, & prædesse in febb. malignis & morbis epidemjis, pleuritide, dysenteria, variolis, morbillis, peste, febribus Hangericis, perichialibus, inflammationibus febrilibus, anginosis &c. merito veneni huius *co* *eg* *er* *ca* respiciunt præcipue. Tertia enim pars hominum moritur febrî, unde facile colligere est, quantum momenti situm sit in bezoardicis.

Respiciunt nempe vel calorem, vel consistentiam, vel motum sanguinis & seri, quibus quippè bene habentibus, vel defensis & fartis tectis, vita producitur, & contra. *Sen* *L*. Bezoardica respiciunt exclusionem fermenti peregrini, quo calidum natuum impetitur. Quæ vero id ipsum excludunt, balsamum natuum necessario roborant.

Excludunt id ipsum Balsamica, putredini simul, resistentia, physica, & hinc medica, Sulphurea, vt e simplicibus, Radices *angelicæ*, *adrlin*, *condayeri*, *idipamæ*, *geniariæ*, *imperator*, *petasit*, *olsnit*, *Zedoar*. Ex herbis *ruta*, *scordium*, *galega*, *salvia*. Ex floribus

ribus sambuc. calend. bacc. Laur. iuniper. myrrha. cortic. citri. au-
 nim. rāphora. succinum, sulphur, hinc Sēiō vocatum, & his
 parata, ut oleum angel. citri. succin. ruiæ. camphoræ pestil. Henistis;
 Elixir pestil. Croll. R. bezoard. Michael. Rosinc. Mæb. Lugor. Wedel.
 essentia myrrhæ; theriacæ; balsamica; spir. theriac. camphorat. bezo-
 ardit; Theriac. Andromach. celestis; methridat. orzier. flor. Apr.
 myrrhæ. &c.

Excludunt Balsamica salina; volatilia & mixta, ut

C. C. serpent. viperar. R. bezoard. volat. liqu. C. C. succinat. & his om-
 nibus Excludunt item, sed concentrando & penetrando magis,
 acida, ut f. bezoard. ruiæ. theriacale, succus citri, aliaque, de qui-
 bus mox plura.

Vt hæc illustrentur magis, tenendum est (1.) esse sua mor-
 borum talismodi femina, seminaria & quasi ouaria, imprimis ma-
 lignorū, & inter hos maxime pestis, siue aliunde illata, quod
 de peste quasi absolute, de aliis secundum quid verum est; siue
 concepta & fabricata in corpore. Patet hoc, quod sint sui multi-
 plicatiua, cum aliis communicentur, radices & fomitem habeant
 in putredine & corruptione humorum, & quæ alia adduci pos-
 sunt argumenta plura. Adeoque consequenter opus est, vt,
 qui curare eosdem feliciter velit, hæc potissimum sibi habeat
 commendata.

(2.) Impeti ab his archeum, seu calorem natium, spiri-
 tum vitalem, qui nisi roboretur, exterminando & excludendo
 fermento morbifico est insufficiens. Debilitatur hic rovera, ha-
 cet efferato calore id minus compareat, quin ipsi agri sæpe non
 credant se agitare, per aliquot dies circumambulantes, den-
 tēn sie wollen übergehen habe nichts zu bedeuten, sed hinc demum
 magno suo malo id experiuntur. Maxime vero in maligniori-
 bus id videas, vbi simul & semel decollant vires, summeque pro-
 strata visuntur, ita vt sæpe de nullo alio conquerantur, quam
 sola lassitudine, sie wären nur matt / pessimo tunc degentes in
 statu.

(3.) Esse in sanguine illa femina & fermenta heteroge-
 nea, peregrina, non defidia, sed summe actiua, seu sanguini seu
 ferro

fero magis inhæreant, quod vel bubonum, & carbunculorum, vno exemplo clarum esse potest. Sin mature secludantur, breui pacatos reddi excitatos fluctus microcosmicos, idque per sudorem, ipsius naturæ inclinatione & optima via, quæ a centro ad circumferentiam has fordes sequestrat, ac ab iisdem se liberat.

Hæc si vera sunt, vti sunt verissima, patere potest, qualia sint hæc ipsa bezoardica & quomodo agant, actiuora potissimum recensita & volatilia, tum καλ' ἀραι, tum κτ' ἴσιν.

Καλ' ἀραι dicimus (a) non sola esse bezoardica & vnice, qua animatam verminosam putredinem respiciunt. Notum est per Kircheri, Langii, Hauptmanni hypothesen, statuere quosdam pestis venenum consistere in animato seminio, aerem repletum esse vermiculis tunc temporis plurimis, qui illati & hausti M. S. destruant, & Φαντίσμα omnia illa producant. Quis, vt taceamus omnes adeo morbos & mortem ipsam duos illos posteriores pro animatis habere, repertos esse in cadaveribus peste defunctorum, cultro audaciori subiectorum, vermes copiosos in ventriculo. Hinc rentur vim illam omnem bezoardicorum adscribendam vni soli huic causæ, quod vermibus & verminosæ putredini aduersentur.

Verum vtut non negandum sit, posse animata seminia & in aere & in corpore reperiri, imo in quibusdam reperta esse actu; posse item a vermibus symptomata enormia excitari, quin ipsa hæc bezoardica esse simul anthelmintica; exinde tamen concludere non licet, quod volunt, pestem & febres malignas vnice ab animata putredine esse oriundas. Neque enim (1.) phænomena, comitantia tam diuersi generis ex hac hypothesi possunt derivari, non bubones, v. g. non carbunculi, præcipua pestis signacula; Vis illa corrosiua, fermentatiua, vaporosa grauior est, quam vt possit per verminosam putredinem explicari firmiter. (2.) Quia ipsa illa animata putredo non tam producens est, quam productum, vbi enim putredo, ibi facile vermes generantur, adeoque posito illos dari & reperiri in his subiectis, quod tamen vniuersaliter verum non est; potior tamen ratio habenda erit

Sf

da erit

da erit cacochymix tanquam causæ, quam eiusdem effectus. (3.) Non sunt propositiones conuertibiles: quæcunque sunt bezoardica, illa sunt anthelmintica, & vice versa: omnia anthelmintica sunt bezoardica, vtraque enim latius patent, exemplo xii dulcis, absinthii, purgantium, corallinæ, tanaceti. (4.) Neque etiam omne seminium verminosum esse oportet. Hinc hypothesis hæc illustrare quidem potest bezoardicorum vim agendi, & tanquam effectus specialis considerari, non vero absolute & vniuersaliter locum habet, præcipuecum hoc ipso pacto dubiis non fiat satis, nec exhauriatur malignitatis & veneni vis. Vnde nisi vltcrius in principia prima entis venenosi inquiramus, paulo minus est hoc ipsum, quam ignorantix asyllum.

(B) *Non sola esse bezoardica & vnice, quæ viriditatem perpetuam seruant.* Sunt ex recentioribus, qui remedia pestis genuina in his quæritant, omnia vero alia cariei obnoxia, vt angelicam, zedoariam, carlinam, & alia nauci esse habenda contendunt; Iuniperum contra ea, laurum & alia generosissima & vera largiri præfidia. Sed nec ipsa hæc propositio verificari poterit, omnia perpetuo virentia esse pestis remedia, ita vt vniuersaliter concludat. Vt argumentum topicum & particulariter valet, non vniuersaliter. Si enim inquiramus in causas viroris perpetui, vel sulphuri ille est adscribendus, vel sali volatili, vtrique minori respectiue aquæ, tanquam principii congelascentis, proportionem pollenti. Iam vero propter quod vnumquodque est tale, illud magis est tale. Ast propter sal & sulphur perpetuo virent. E. hæc ipsa sal & sulphur balsamica magis attendenda, quam effectus, viror solus. Neque, si exempla attendamus, id ipsum succedit & firmo stat talo. Non enim sabina, cedrus, abies, cupressus, pinus, præbent bezoardica, nisi quatenus resinositate sua ignem, aeris purgatorium, alunt; non cochlearia, nasturtium aquaticum, & hybernum, lepidium, aliaque virentia semper. Adeoque licet verum sit, vtraque hæc posse tutari corpus a putredine; quamuis concedamus virorem esse signaturam quandam & characterem externum,

ternum, testantem de virtute interna; ipsa tamen hæc ratio non sufficit, quin plus ultra progredi satius sit, & hæc penitius inquirere.

(γ) *Non sola esse bezoardica fixata & fixata.* Fuere hæcenus alii quidam, qui ponentes pestem in metallica arsenicali consistere malitia, imo falsum illud quoque, in locis mineralibus, vbi effodiuntur opes irritamenta malorum, pestem grassari magis & frequentius; non sufficere vlla aliqua autumant bezoardica alia, quam sola metallica. Quam lubricum vero hoc sit assertum, facile ex dictis & dicendis mox patet, & posito, veram esse hypothesin; ipsa tamen fixata & fixata non eo modo arsenicale virus corrigere norunt, vti actuali igne commixta in magnete arsenicali illud domant, & figunt.

Κατὰ τὴν vero displodunt & excludunt, quod diximus, peregrinum illatum sanguini, quatenus sulphur & sal volatile sanguinis vigorant, idque in motum citant, excusitant calorem, circulationemque sanguinis & lymphæ promouent, *κατὰ τὴν* vero omnem nocentissimam impediunt. Hinc bubones in peste quidem boni sunt, sed incomplete, quia visi sunt, per sola bezoardica insensibiliter quoque discussi. Vna vero, si viscosius fuerit seminium, dissipant & annihilant; si vaporosum, poros cerebri referant & in halitus id ipsum resoluunt; si fermentatium, despumando ad extrema *ὀρυζασιμὸν* vertunt; si corrosiuum & viscosum, vt pestis, affigi id non patiuntur mature propinata, sed dissipant & excludunt, idque omne obstetricante & adiuto inprimis calore. Ast quando vis corrosiua vel fixa est nimis, vt in arsenico, *ἔτι* *ἐπιτο*, vel in peste iam fixata, infixata partibus intimius, minus possunt, minus profunt.

Præcipue ergo conueniunt in omnibus malignioribus, vbi penitior putredo, *κατὰ τὴν* maior, seminium efficacius, & speciatim etiam in moribus tarantulæ, viperæ, araneæ, canis rabidi, &c. Punctus studiosus ab aranea in collo, breui conualuit, solo vsu sudoriferi ex theriaca,